

УДК 378.14

10.33942/sit042221

ПЕДАГОГИКАЛЫК ИШМЕРДҮҮЛҮКТҮН МИСАЛЫНДА СТУДЕНТТЕРДИН МОТИВАЦИЯЛЫК КОМПЛЕКСИНИН ТҮЗҮМҮН ИЗИЛДӨӨ

Калдыбаева А. Т., Рыспаева Ч.К.,

Калдыбаева А. Т. п.и.д., профессор, И. Арабаев Кыргыз Мамлекеттик Университети,
aikadem_007@mail.ru

⁽²⁾ И.Арабаев атындагы КМУнун докторанты, п.и.к., доценттин м.а. cholponram@mail.ru

Аннотация. Азыркы мезгилдин өзгөчө белгиси болуп педагогдук кесиптин популярдуулугунун азайышы эсептелет. Ошол эле мезгилде билим берүү тармагында көптөгөн бош орундар бар, натыйжада турмуш чындыгы, бир катар факторлор, анын ичинде окуу үчүн мотивация окуу процессинин интенсификацияга багытталгандыгынан улам, окутуунун кадыр-баркын тез арада жогорулатууну талап кылат. Иштин максаты – педагогдун кесибин өздөштүрүү үчүн мотивациянын түзүмүн жана динамикасын изилдөө. Максатка жетүү үчүн төмөнкүдөй милдеттер түзүлгөн: педагогикалык университеттин ар кандай курстарынын студенттери арасында сурамжылоо жүргүзүү, студенттердин окуу мотивациясынын динамикасынын комплекстерин жана өзгөчөлүктөрүн аныктоо.

Өзөктүү сөздөр: мотивация, мотив, педагогика, студент, сурамжылоо, изилдөө

ИССЛЕДОВАНИЕ СТРУКТУРЫ МОТИВАЦИОННОГО КОМПЛЕКСА СТУДЕНТОВ НА ПРИМЕРЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Калдыбаева А. Т., Рыспаева Ч.К.

Калдыбаева А. Т. д.п.н., профессор, Кыргызский государственный университет им. И. Арабаева, aikadem_007@mail.ru

⁽²⁾ Докторант Кыргызского государственного университета, к.п.н., и.о. доцента
cholponram@mail.ru

Аннотация. Особым признаком текущего периода является снижение популярности профессии учителя. В то же время в сфере образования имеется множество вакансий, вследствие чего реалии жизни, ряд факторов, в том числе мотивация к обучению, в связи с интенсификацией учебного процесса, требует срочного повышения ценности учения. Цель работы - изучить структуру и динамику мотивации к овладению профессией педагога. Для достижения цели были созданы следующие задачи: проведение анкетирования среди студентов различных курсов педагогического вуза, определение комплексов и особенностей динамики учебной мотивации студентов.

Ключевые слова: мотивация, мотив, педагогика, студент, опрос, исследование

RESEARCH OF THE STRUCTURE OF THE MOTIVATIONAL COMPLEX OF STUDENTS ON THE EXAMPLE OF PEDAGOGICAL ACTIVITY

Kaldybaeva A. T.⁽¹⁾, Ryspaeva Ch.K.⁽²⁾

(¹) Kaldybaeva A. T. d.p.s., professor, Kyrgyz State University named I. Arabaeva,

aikadem_007@mail.ru

(²) Ryspaeva C.K. graduate student Kyrgyz State University named I. Arabaeva, c. p. s., acting Associate Professor, cholponram@mail.ru

Annotation. A special feature of the current period is the declining popularity of the teaching profession. At the same time, there are many vacancies in the field of education, as a result of which the realities of life, a number of factors, including motivation for learning, due to the intensification of the educational process, require an urgent increase in the value of learning. The purpose of the work is to study the structure and dynamics of motivation to master the profession of a teacher. To achieve the goal, the following tasks were created: conducting a survey among students of various courses of a pedagogical university, determining the complexes and characteristics of the dynamics of students' educational motivation.

Key words: motivation, motive, pedagogy, student, survey, research

Киришүү. Жаңы мамлекеттик билим берүү стандарттарына өтүүнүн башталышы менен заманбап инсандын жалпы кесиптик компетенттүүлүгүнүн негизги компетенттүүлүгү инсандын да, социалдык коомчулуктун да психологиялык компетенттүүлүгү болуп саналат. Психологиялык компетенттүүлүк заманбап адистин кесиптик компетенттүүлүгү менен бирге негизги компоненттеринин бири (жалпы маданий, предметтик-методикалык). Педагогикалык жана студенттик жамааттардагы жеке психологиялык өзгөчөлүктөрүн, социалдык-психологиялык процесстерди жана кубулуштарды реалдуу эсепке алуунун негизинде эң квалификациялуу, оптималдуу иштерди жүргүзүүгө мүмкүндүк берет. Психологиялык компетенттүүлүк деп адамдын психологиялык көйгөйлөрдү аныктоо, талдоо жана конструктивдүү чечүү жөндөмдүүлүгүн түшүнөбүз [1].

Адистер билим берүүнүн, анын ичинде окуу мотивациясынын көйгөйлөрү Л.С. Выготскийдин маданий-тарыхий теорияларынын базасы, психика менен ишмердүүлүктүн биримдигинин принциби С.Л. Рубинштейн жана А.Н. Леонтьев, өнүктүрүүчү окутуу теориясынын алкагында Д.Б. Эльконин жана В.В. Давыдов, ошондой эле башка орус жана чет элдик адистер тарабынан иштелип чыгууда [2]. Окуу мотивациясынын актуалдуулугу жана мазмуну илимий адабияттарда ар түрдүү өңүттөн талкууланат. Британдык эксперттер мотивацияны башка нерселер менен катар адамдын жүрүм-турумун башкарууга, аткарылуучу иш-аракеттердин багытын аныктоого жөндөмдүү, аракетке түрткү берүүгө багытталган психофизиологиялык процесс катары карашат [3]. Е.В. Лопаткиндин ою боюнча, мотивация адамдын ишмердүүлүгүнүн негизги компоненти болуп саналат, жыйынтыгында анын сапаттуулугун жана натыйжалуулугун камсыз кылат. Автор ошондой эле билим берүүнүн ийгилиги көбүнчө кесипти тандоонун мотивациялык фактору менен аныкталат деп белгилейт [4].

А.В. Акимованын эмгегинде негизги мотивациялоочу факторлор болуп кесиптин социалдык “маанилүүлүгү”, педагогикалык ишмердүүлүккө “кызыгуу”, эмгектин натыйжаларына “канааттануу” жана “өзүн-өзү көрсөтүү” мүмкүндүгү саналат [5]. О.В. Ведута “мүмкүнчүлүктөрдү” ишке ашыруу, кесипти “аң сезимдүү тандоо”, жамааттагы “психологиялык климат” сыяктуу факторлорго, ошондой эле жеке өсүүгө көмөктөшүүчү

жана мотивациялоо процессинин өнүгүүшүнө шыктандырган “ийгиликтүү кырдаал” факторуна көңүл бурду [6]. Л.В. Воронкова окутууну “педагогикалык жактан коштоо механизмдери”, “педагогикалык жөндөмдөрдүн” жана “кесиптик өнүгүүнүн” болушу сыяктуу мотивациянын маанилүү факторлорун белгилейт [7].

Билим берүүнү уюштурууга жана сапатына жаңы талаптар азыркы турмуштун тез өзгөрүшүнө байланыштуу шартталган. Окуучулардын кыска мөөнөттүн ичинде билимдин максималдуу көлөмүн өздөштүрүү жана практикалык маселелерди чечүүдө чыгармачылык мамилени колдонуу жана жогоруда айтылгандарга жетишүү үчүн шарттарды түзүү зарылчылыгы ар бир окуу жайдын алдында турган маанилүү маселелердин бири болуп саналат [8].

Макалаларда авторлор мотивацияга таасир этүүчү факторлорду өзүнчө изилдешет. Биз тараптан, жөн гана кандайдыр бир фактор эмес, мотивациялык комплекс жана ага кирген факторлордун саны өзгөрөт деген гипотезанын үстүндө иштөө болду. Аны далилдөө үчүн бүтүндөй мотивациялык комплексти когнитивдик ыкманы колдонуу менен изилдөө сунушталат. Бул үчүн мотивациялоочу факторлордун тизмесин камтыган анкета түзүлдү.

Сурамжылоого И. Арабаев атындагы КМУнун Педагогикалык колледжинин 1-курсунун 84 студенти жана 3-курсунун 29 студенти катышты.

Биринчи этапта студенттердин анкетада келтирилген факторлорго болгон мамилеси изилденген (1-сүрөт).

	Мотивдин түрү	Баасы 1 же 0
1	Кесиптин социалдык маанилүүлүгү	1
2	Педагогикалык ишмердүүлүккө кызыгуусу	1
3	Педагогикалык жөндөмдүүлүгүнүн болушу	1
4	Өзүн-өзү көрсөтүү мүмкүнчүлүгү	1
5	Чыгармачылык дараметин ишке ашыруусу	1
6	Кесипти тандоодо аң сезимдүүлүгү	1
7	Окуу жамаатындагы психологиялык абал	0
8	Билим берүүдө педагогикалык коштоо механизмдеринин ар түрдүүлүгү	1
9	Билим берүүдө ийгилик кырдаалынын болушу	0
10	Келечектеги иштин жыйынтыгына канааттандыкты күтүү	1
11	Кесиптик өсүү	1
12	Кесипке мүнөздүү жогорку жоопкерчилик сезиминин болушу	1
13	Адамдарга пайда алып келүү мүмкүнчүлүгү	1
14	Кесип акыл-эстин өсүшүнө көмөкчү болот	1
15	Жогорку билим тууралуу дипломду алуу	1
16	Ата-эненин жана достордун кеңеши	0

17	Кесиптин эмгек базарында талап кылынышы	1
18	Башкалар	0

Сүр. 1. Баалоо үчүн баракча

1-сүрөттө илимий басылмаларды кароодо тандалып алынган жана педагогдук кесипти тандоодо мотивациялык комплексти түзгөн факторлордун тизмеси келтирилген.

Кийинки этапта моделдер изилденгендердин семантикалык профилдери түрүндө курулган. Орточо маанилер мотивациялык комплекстин курамына кирген факторлорго жекече баа берүүнүн негизинде алынган.

Сүр. 2. Студенттердин семантикалык профилдери түрүндөгү моделдер

Симплициалдык талдоо натыйжалары. Симплициалдык анализ комплекс, симплекс, инцидент матрицасы ж.б. түшүнүктөр менен иштейт. Биздин мисалда $KX(Y, R)$ жана $KY(X, R)$ симплициалдык комплекстери ар кандай байланыштары бар он сегиз симплексти камтыган инциденттер матрицасы аркылуу изилденген. Талдоо эң жогорку байланыш менен башталып, нөлгө барабар байланыш менен аяктаган [8]. Элементтердин эң көп саны бар биринчи тилкеде он жети бирдик бар. Комплекстин эң жогорку байланышы $q=16$. Байланыштын бул деңгээлинде бир симплекс $\{x1\}$ бар, ал “мотивация” факторуна дал келет. Андан кийин, байланыш деңгээли бирге төмөндөйт, тиешелүү жөнөкөйлүктөр аныкталат жана алардын биригүү шарты текшерилет.

$KX(Y, R)$ комплекси үчүн q -байланыштуулугунун жыйынтыктары.

$$q=16 \quad Q_{16}=1 \quad \{x_1\}$$

...

$$q=5 \quad Q_5=2 \quad \{x_1\} \{x_{12}\}$$

$$q=4 \quad Q_4=2 \quad \{x_1\} \{x_{12}\}$$

$$q=3 \quad Q_3=2 \quad \{x_1\} \{x_{12}\}$$

$$q=2 \quad Q_2=2 \quad \{x_1\} \{x_{12}\}$$

$$q=1 \quad Q_1=2 \quad \{x_1 \ x_5 \ x_{10}\} \{x_{12} \ x_6\}$$

$$q=0 \quad Q_0=1 \quad \{\text{баардыгы}\}$$

$QX=\{1\dots 222221\}$ түзүмдүк векторунун формасы комплекстин q чоң жана кичине маанилери үчүн күчтүү байланышта экенин, ал эми аралыктары үчүн ал ажыратылган компоненттерге бөлүнөрүн көрсөтөт. Байланыштуулуктун $q=1$ деңгээлинде x_1 – “мотивация”, x_5 – “өзүн-өзү көрсөтүү мүмкүнчүлүгү” жана x_{10} – “ийгиликтүү кырдаал” факторлорунун ортосундагы имплициттүү байланышты чагылдырган $\{x_1 \ x_5 \ x_{10}\}$ биринчи байланышкан компонент пайда болду.

Андан ары $KY(X, R)$ комплексин изилдейбиз. Биринчи сапта беш бирдик бар. Комплекстин эң чоң байланышы $q=4$. Байланыштын бул деңгээлинде бир симплекс $\{x_1\}$ бар - “мотивация” фактору.

$KY(X, R)$ комплекси үчүн q -байланыштуулугунун натыйжалары:

$$q=4 \quad Q_4=1 \quad \{x_1\}$$

$$q=3 \quad Q_3=2 \quad \{x_1\} \{x_4\}$$

$$q=2 \quad Q_2=4 \quad \{x_1\} \{x_4\} \{x_8\} \{x_9\}$$

$$q=1 \quad Q_1=1 \quad \{\text{баардыгы}\}$$

$$q=0 \quad Q_0=1 \quad \{\text{баардыгы}\}$$

$QY=\{12411\}$ түзүмдүк векторунун формасы комплекстин чоң жана кичине деңгээлдер үчүн бекем байланышканын, ал эми калгандары үчүн ажыратылган компоненттерге ажыраганын көрсөтөт. Факторлордун ортосунда кыйыр байланыш табылган жок.

Ошентип, x_1 – “мотивация”, x_5 – “өзүн-өзү көрсөтүү мүмкүнчүлүгү” жана x_{10} – “ийгиликтүү кырдаал” факторлорунун ортосунда жашыруун байланыш табылган.

Корутунду

Изилдөөнүн жыйынтыгында педагогдук кесипти тандоо чечимине таасир этүүчү мотивациялык комплекстин факторлорунун ортосунда жашыруун байланыштар аныкталган. Булар “өзүн-өзү көрсөтүү мүмкүнчүлүгү” жана “ийгиликтүү кырдаал” факторлору. Изилдөөнүн жүрүшүндө окуучулардын жаш курагы менен педагогдук кесипти тандоого мотивациялык комплекси өзгөрүп, мотивациялоочу факторлордун саны азаят деген гипотеза далилденген.

Библиография

1. Рыспаева Ч.К. Теоретические основы формирования профессиональной мотивации будущего учителя/ Ч.К.Рыспаева // Наука и инновационные технологии. -2021.- №1(18)- С.194-199
2. Гелогоева М.Ж., Мусханова И.В. Динамика учебной мотивации студентов педагогического вуза в процессе обучения. В сб.: Педагогическая деятельность как творческий процесс. Материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием. 2018. С. 101-105.

3. Baeten M., Dochy F., Struyven K. The Effects of Different Learning Environments on Students' Motivation for Learning and Their Achievement // *British Journal of Educational Psychology*. 2012. Vol. 83, no. 3. P. 484–501. DOI: 10.1111/j.2044-8279.2012.02076.
4. Лопаткин Е.В. Психолого-педагогические основы проектирования системной модели мотивации профессионального выбора студентов педагогического вуза // *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*. 2007. № 20 (49). С. 333-340.
5. Акимова А.В., Боросан С.А., Сидоровская К.А. Об исследовании динамики мотивации профессиональной педагогической деятельности у студентов в процессе обучения // *Образовательный процесс*. 2019. № 3 (14). С. 8-12.
6. Ведута О.В. Педагогическая работа по формированию учебной мотивации студентов на начальном этапе обучения в учреждениях профессионального образования // *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2016. № 8 (173). С. 9-14.
7. Воронкова Л.В. Формирование мотивации студентов в освоении педагогической деятельности в системе профессионально-педагогической подготовки // *Ученые записки Орловского государственного университета*. 2020. № 2 (87). С. 163-156.
8. Рыспаева Ч.К. Факторы формирования мотивации учебной деятельности у младших школьников // *Международный академический журнал "Web of Scholar"*, №6(15), Киев, 2017,-С.71-74
9. Лучко О.Н., Маренко В.А. Когнитивное моделирование как инструмент поддержки принятия решений. Новосибирск: Изд-во СО РАН, 2014. 118 с.
10. [Маренко В.А. Метод исследования объектов социально-экономической сферы для информационной поддержки принятия решений](#) // *Труды института системного анализа РАН*. 2020. № 4. Т. 70. С. 3-12.